

УДК 378.147:371.3

С. М. Ковальова,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Житомирський військовий інститут імені С. П. Корольова)

lana782009@meta.ua

ORCID: 0000-0003-4773-4522

ТЕХНОЛОГІЯ ЗАСТОСУВАННЯ КЕЙС-МЕТОДУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто технологію застосування кейс-методу в професійній підготовці вчителя в Україні. Проаналізовано основні компоненти. Визначено, що робота з кейсами на заняттях дозволяє застосовувати теоретичні знання під час вирішення практичних завдань, допомагає розвивати у студентів самостійність мислення, пов'язуючи теорію з практикою. Зроблено висновок, що робота з кейсами носить творчий характер і є показником високого рівня педагогічної діяльності.

Ключові слова: технологія кейс-метода, навчальний процес, аналіз ситуації, професійна підготовка вчителя.

Вступ. Аналіз стану і динамічного розвитку західноєвропейських освітніх систем дозволяє стверджувати про те, що сучасний етап являє собою епоху глобального реформування освіти на світовому рівні. Разом з тим, кожна із націй прагне збагатити свій історично напрацьований освітній потенціал, активно вивчаючи інноваційний досвід організації й змісту освіти інших країн.

У контексті модернізації вищої школи України ведуться пошуки шляхів удосконалення організації систем управління вищими навчальними закладами, підвищення якості викладання та ін. Процеси, які відбуваються в Європі, вимагають по-іншому переглянути шляхи реформування педагогічних вузів і дослідити ширше природу цілей, змісту, технологій освіти вчителя. Крім того, в умовах системи педагогічної освіти, що послідовно розвивається (бакалаврат, магістратура), в Україні об'єктивно виникла потреба у вивченні західноєвропейського досвіду.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Такі вчені, як О. А. Абдулліна, З. М. Большакова, О. В. Глузман, О. А. Дубасенюк, Н. В. Кузьміна, В. І. Лозова, Л. М. Мітіна, Г. О. Нагорна, О. М. Пехота, Л. П. Пуховська, А. А. Сбруєва, Н. Г. Сидорчук, які займаються питаннями підготовки вчителів, відмічають, що вітчизняна педагогічна освіта, навіть за наявності міцних позицій та сильних сторін, має вдосконалюватися. Значна увага у практиці вищої школи має приділятися високопродуктивним методам і технологіям навчання.

Проблему інноваційних технологій представлено в дослідженнях таких учених, як С. Ведемейер, М. Вулман, Г. Еллінгтон, М. Кларк, П. Мітчелл, Ф. Персиваль, С. Сполдінг, Р. Томас та інші.

Метою статті є дослідження технології застосування кейс-методу в підготовці майбутніх учителів у вищих навчальних закладах України.

Виклад основного матеріалу. В основу педагогічної освіти покладено формування у студентів навичок креативного, інноваційного мислення. Практична діяльність учителя в умовах процесів трансформації, високої мінливості середовища вимагає не лише вміння адаптуватися до нового, але і вміння випереджати події, займати проактивну позицію. Як результат – методичне забезпечення закладів з підготовки майбутніх учителів повинне мати виражену тенденцію до практичного спрямування, відображення чинних тенденцій сьогодення. Тому важливою характеристикою навчального процесу стає використання ситуаційних вправ з їхньою практичною спрямованістю та наявністю прототипу реальної ситуації. Використання кейс-методу у навчанні студентів педагогічних спеціальностей, на наш погляд, сприяє розвитку дослідницьких, комунікативних та творчих навичок прийняття рішень. Натомість, використання кейсів в Україні стикається з потенційними проблемами, які пов'язані з не прогнозованістю, непередбачуваністю, багатоваріантністю учнівського середовища; співтворчістю у процесі взаємообміну знаннями, розумінням психології колег з інших країн, для яких цей метод складає основу їх педагогічної освіти. Проблема полягає в тому, щоб змінити загальний підхід до навчання вчителів, перейти від традиційно-інформаційного до проблемно-методологічного підходу, спрямованого на розвиток у вчителя конкретної методології розв'язання типових педагогічних проблем. Це дає можливість поставити вчителя в позицію дослідника, який виробляє разом з учнями різного роду рішення та конструктивні принципи, критерії їх оцінки. Слід зазначити, що найбільший досвід ситуативного навчання накопичений саме у педагогічній науці. Подальшим завданням нашого дослідження вважаємо розробку технології застосування кейс-методу в підготовці майбутніх учителів у вищих навчальних закладах України.

Кейс-метод, на наш погляд, є найбільш придатний для розвитку практичних професійних вмінь, тому що він дозволяє моделювати реальні педагогічні явища та ситуації, аналізувати дійсні дані, знайти вірний ефективний спосіб вирішення існуючих проблем. Базуючись на аналізі факторів, характеристик і

переваг використання кейс-методу, сформулюємо головні завдання застосування кейс-методу в процесі професійної підготовки вчителя в Україні: 1. Отримання студентами необхідного комплексу професійних педагогічних знань, навичок та вмій. 2. Формування у майбутніх учителів конструктивного і критичного мислення. 3. Включення майбутніх учителів у контекст практичної діяльності в школах. 4. Отримання студентами практичних навичок (прийняття рішень, спостереження, аналіз ситуацій). 5. Розвиток комплексу здібностей (лідерських, комунікативних), необхідних для подальшої педагогічної діяльності. 6. Нарощування й активізація інтелектуального потенціалу майбутнього вчителя. 7. Формування системи професійних, загальнолюдських, моральних, культурних та інших цінностей [1].

Кейс-метод – це детальний і глибокий опис реальної ситуації, який передбачає пошук відповіді на проблемні питання і базується на навчанні шляхом вирішення конкретних завдань ситуацій (вирішення кейсів). Використання кейс-методу у навчанні студентів педагогічних спеціальностей сприяє розвитку дослідницьких, комунікативних та творчих навичок прийняття рішень. Кейс-метод дозволяє моделювати реальні педагогічні явища та ситуації, аналізувати дійсні дані, знайти вірний ефективний спосіб вирішення існуючих проблем [1].

На думку А. М. Долгорукова, кейс-метод має свої ознаки і технологічні особливості, які дозволяють відрізнити його від інших методів навчання: 1. Наявність моделі педагогічної системи, стан якої розглядається в деякий дискретний момент часу. 2. Колективне вироблення рішень. 3. Багатоальтернативність рішень; принципова відсутність єдиного рішення. 4. Єдина мета при виробленні рішень. 5. Наявність системи групового оцінювання діяльності. 6. Наявність керованої емоційної напруги учнів [2].

Технологія, як виробничий процес, складається з системи взаємопов'язаних елементів:

ціль – зміст – дії та операції – результат. Будь-яка технологія повинна відповідати основним критеріям технологічності: 1) системності – цілісність, наявність логіки процесу, взаємозв'язку частин; 2) керованості – можливість діагностики досягнення цілей, планування процесу навчання; 3) ефективності – технологія повинна обиратися відповідно до результатів і отриманих затрат, досягнення певного стандарту навчання; 4) відтворюваності – можливості застосовування у навчальних закладах іншими суб'єктами [3].

Таким чином, технологія передбачає порядок, правила, норми, заборони, ланцюги операцій, етапи реалізації й означає раціональну організацію роботи, для якої характерний є розподіл процесу на ланцюги операцій (етапів); режим роботи – терміни і конкретні межі у загальному досягненні кінцевої мети; однозначність виконання операцій (процедур) [4]. Унаслідок того, що технологія алгоритмізує діяльність, вона може бути використана багаторазово для вирішення аналогічних завдань. Тобто технологія регулює, спрямовує хід процесу у потрібному напрямі; контролює діяльність за допомогою відповідних стандартів, правил, норм, умов, вносить певні корективи у задану діяльність; гарантує спрогнозований результат за відповідних умов; забезпечує раціональність процесу діяльності.

Аналіз структури технології у педагогічній літературі дозволяє нам виділити такі основні компоненти технології кейс-стаді: **цільовий, змістовий, організаційний, діяльнісний, оцінно-результативний**. Розглянемо детальніше основні компоненти технології кейс-методу.

Цільовий компонент. Організація процесу навчання за допомогою кейс-методу пов'язана, з чітким визначенням його цілей, а також усвідомленням і прийняттям їх студентами. Цільові установки спричиняють розуміння студентами суті й способів організації навчально-пізнавальної діяльності, суттєво впливаючи на її активізацію. Як у процесі навчання, так і при проведенні кожного навчального заняття за допомогою кейс-методу реалізуються три основні групи взаємопов'язаних цілей. До першої з них належать цілі навчальні (оволодіння знаннями, уміннями, навичками); до другої – цілі розвиваючі (розвиток інтелектуальної, емоційно-вольової, діялісно-поведінкової сфери особистості); до третьої – цілі виховні (формування наукового світогляду, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури) тощо. Це означає, що, проектуючи проведення навчального заняття, викладач повинен чітко визначити завдання навчання.

Навчальними завданнями кейс-методу [5] є: використання теоретичного матеріалу для аналізу практичних проблем; формування вмій й удосконалення навичок оцінювання ситуації, вибір та пошук основної інформації; вироблення вмій формулювати питання і запити, розробляти багатоваріантні підходи до реалізації плану дії; формування вмій самостійно приймати рішення в умовах невизначеності; прогнозування способів розвитку ситуацій тощо.

У цій системі студент є головним діючим елементом. Розробка будь-якого курсу повинна починатися зі встановлення цілей з точки зору студента, а не викладача чи предмета. У межах цільового компоненту основними завданнями створення кейсів є: визначення цілей створення кейсів; критеріальний підбір ситуації, необхідних джерел інформації (пошук за ключовими словами в Internet, аналіз каталогів друкованих видань, журнальних статей, газетних публікацій, статистичних даних); підготовка первинного матеріалу в кейсі (компоновка матеріалу, визначення форм презентації: відео, друкована

тощо), підготовка методичних матеріалів щодо його використання (завдання для студентів і можливі питання для ведення дискусії та презентації кейсу).

Змістовий компонент технології кейс-методу в професійній підготовці вчителів педагогічних спеціальностей полягає у виокремленні загальних етапів впровадження технології. Визначимо завдання кожного етапу. **Підготовчий етап** кейс-методу передбачає систематизацію і корекцію наявних знань студентів, доведення їх до рівня, на основі якого формування більш ґрунтовних знань під час упровадження наступних етапів буде досягати найбільшої ефективності. **Основний етап** кейс-методу пов'язаний із формуванням знань про сутність, зміст і структуру навчального кейсу та виробленням здатностей педагогічної діяльності у майбутніх учителів педагогічних спеціальностей. На цьому етапі слід відмітити важливість міжгрупових зв'язків, застосування головних педагогічних категорій щодо рішення приватних питань або розкриття ситуацій. **Останній етап** кейс-методу включає формування вмінь з реалізації дій прийняття рішення.

Слід зазначити, що використання кейс-методу припускає варіантність навчання. А саме: проблемна ситуація може бути висвітлена на початку вивчення теми й використовуватись як основа при викладанні теоретичного матеріалу або може застосовуватись з метою узагальнення та систематизації матеріалу. В такому разі, її доцільно використовувати на практичних заняттях, після попереднього повторення основного теоретичного матеріалу.

Ефективне використання кейсу потребує від викладачів ретельного планування. Така підготовка включає зміст, що означає вибір питань (проблем), на яких акцентується увага через застосування обраних процесуальних технологій.

Підготовка змісту кейсів. Застосовується метод "кроків" щодо ідентифікації та вибору питань (проблеми) у окремому кейсі. Для слухачів даються такі завдання.

Крок I. Проаналізуйте зміст (сутність) кейсу. Прочитайте його декілька разів. У ході читання запишіть проблеми, які піднімають герої, розглядаються у ситуаціях чи подіях.

Крок II. Перегляньте перелік зафіксованих проблем. Можливо, треба щось додати, поновити. Переконайтеся, що охоплено весь спектр проблем. Цей список має відображати ваш досвід, освіту, особистість. Пам'ятайте, що немає "правильного" чи "неправильного" переліку.

Крок III. Перегляньте фонд бібліотеки, зверніться до однокурсників, використайте власний досвід тощо. Знайдіть статті, книги, доповіді, які пропонують теоретичний матеріал (узагальнення, розповіді тощо) щодо питань (проблем), які ви обрали. У цьому випадку ви будете повністю готові до виконання кейсу. Це також допоможе обрати техніки щодо використання кейсу.

Зв'язок з обраною літературою для читання. Ретельно відібрана література для читання збагатить та сфокусує навчальний потенціал кейсів. Загалом, корисними є завдання з читання. Один і той самий кейс можна використовувати з різними цілями, з різними завданнями для читання.

Підготовка кейсів для обговорення. Готуючи кейс до роботи в групі, необхідно визначитися з цілями. Кожен з викладачів має визначитися з питаннями і розробити власну стратегію використання кейсів в контексті свого курсу. Той чи інший кейс передбачає мету використання: одні розкривають етичні питання чи міжособистісні проблеми, інші закликають до проектування поведінки героїв (подій). У кейсах, які передбачають рольові ігри, слід розігрувати героїв кейсу. У кейсах, які представляють собою діалог між героями, надавайте слухачам змогу підготувати повідомлення; стимулюйте формальні дебати в класі.

Організаційний компонент на основі методу конкретних ситуацій здійснюється за таким алгоритмом: 1. **Підготовка** (до початку занять) включає конкретизування мети і розроблення конкретної ситуації і хід заняття. 2. **Ознайомлення** (під час заняття) передбачає втягнення в аналіз реальної ситуації, вибір оптимальної форми піднесення матеріалу для ознайомлення. 3. **Аналіз** (початок обговорення кейса) кейсу в групі й вироблення рішення. 4. **Висновки** (презентація групових рішень) представлення й обґрунтування рішення / висновків групи з кейсу.

Навчальне заняття з використанням методу кейсів умовно поділяється на три етапи:

1. Етап організації роботи над кейсом.
2. Етап безпосередньої роботи над кейсом.
3. Завершальний етап роботи над кейсом і підведення підсумків.

Даний алгоритм вміщує наступні дії студента: 1) знайомство зі змістом кейсу; 2) аналіз змісту кейсу: студенти самостійно упродовж 10-15 хвилин аналізують інформацію, виписують цифрові дані; 3) обговорення кейсу: викладач оцінює ступінь засвоєння матеріалу, підводить підсумки обговорення й оголошує програму роботи першого заняття; 4) формуються робочі підгрупи (команди) з 3-5 студентів; кожна підгрупа розташовується в різних частинах аудиторії; 5) обираються модератори в кожній підгрупі; 6) розподіляються теми викладачем з урахуванням побажань кожної підгрупи (якщо тема для всіх підгруп одна, то викладач її оголошує і називає терміни її виконання і представлення результату); 7) коментар викладача з детальним поясненням цілей і завдань роботи кожної підгрупи, форми подання звіту.

Сутність **діяльнісного компонента** технології кейс-методу становить реалізація знань, тобто комплекс певних дій. Рівень володіння педагогічними вміннями – один із основних критеріїв оцінки сформованості діяльнісного компонента [6]. Крім того, діяльнісний компонент включає форми і методи, які використовуються у педагогічному процесі. Перш за все, кейси, що готуються, складені, зазвичай, у писемній формі або за допомогою ТЗН й на основі реальних фактів, читаються, вивчаються й обговорюються студентами. На наш погляд, кейси становлять основу бесіди чи обговорення аудиторії під керівництвом викладача. Тому кейс-метод включає одночасно й особливий вид навчального матеріалу й особливі способи використання цього матеріалу в навчальному процесі.

Оцінно-результативний компонент дозволяє встановити відповідність досягнутих у процесі навчання результатів поставленим цілям і завданням навчання, відзначити успіхи студентів, виявити недоліки у їхній роботі з кейсом. Оцінювання тісно пов'язано з підготовкою й плануванням викладачем навчального заняття і складається з таких дій:

1. *Визначення мети й очікуваних результатів* включає оволодіння необхідними вміннями та навичками, формування цінностей. Так, наприклад, протягом вивчення теми "Вчитель майбутнього" викладач повинен досягти очікуваних результатів від дій студентів на занятті. Ці дії студентів і будуть показниками (критеріями) оцінки. Наприкінці заняття вони повинні вміти *пояснити* існування соціальних норм у суспільстві, *розрізнати* їх, *наводити приклади* різних норм; *отримати навички* розробки правил поведінки вчителя майбутнього; *сформувати* власне ставлення до соціальних норм і призначення до професії вчителя.

2. *Визначення мети оцінювання* передбачає виставлення оцінок, визначення рівня розвитку і можливостей студентів.

3. *Вибір способу оцінювання* пов'язаний з різноманітними стратегіями (методами чи прийомами). У літературі запропоновано: 1) метод спостереження і складання списку показників; 2) написання невеликого нарису-міркування (есе) з викладом своїх думок з даного питання; 3) виконання рольових ігор; 4) підготовка проєктів).

4. *Вибір шкали оцінювання*. Рівень стартових спроможностей студентів оцінюється через категорії "високий", "середній", "низький".

5. *Шляхи доведення до студентів очікувань викладача*.

Оцінювання відбувається під час вивчення нового матеріалу і виконання інтерактивних вправ.

Висновки. Підсумовуючи зазначене, можна визначити технологію застосування кейс-методу у професійній підготовці вчителя в Україні [1]. Виділено її основні компоненти: 1) *цільовий* відображає мету (загальну і конкретну), включає мисленнєве передбачення кінцевого результату процесу навчання; 2) *змістовий* охоплює зміст навчального матеріалу, відображений у різноманітних кейсах, розподілених за тематикою занять; 3) *організаційний* включає алгоритм і доцільні способи розв'язання конкретних ситуацій у практичній діяльності; 4) *діяльнісний* визначається формами і методами навчання, розвитком студентів; діяльністю викладача з управління навчально-виховним процесом, тобто власне технологічним процесом; 5) *оцінно-результативний* пов'язується з досягнутими результатами у процесі навчання, що є важливим стимулом навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Ковальова С. М. Кейс-метод у системі професійної підготовки майбутніх учителів у Великій Британії : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ковальова Світлана Миколаївна. – К., 2012. – 262 с.
2. Долгоруков А. Метод case-study как современная технология профессионально-ориентированного обучения [Електронний ресурс] / А. Долгоруков. – Режим доступа : http://www.vshu.ru/lections.php?tab_id=3&a=info&id=2600.
3. Левіна М. М. Технології професійної педагогічної освіти : [навч. посібник для студ. вищих пед. навчальних закладів] / М. М. Левіна. – М. : Видавничий центр "Академія", 2001. – 272 с.
4. Полат Е. С. Нові педагогічні і інформаційні технології в системі освіти / Е. С. Полат. – М. : Академія, 1999. – 270 с.
5. Ягоднікова В. В. Кейс-метод (Casestudy) як форма інтерактивного навчання майбутніх фахівців [Електронний ресурс] / Вікторія Вікторівна Ягоднікова. – Режим доступа : http://www.rusnauka.com/1_NIO_2008/Pedagogica/25496.doc.htm.
6. Щукина Г. И. Педагогические проблемы познавательного интереса в педагогике / Г. И. Щукина. – М. : Педагогика, 1971. – 371 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Kovaliova S. M. Keis-metod u systemi profesiinoi pidgotovky maibutnikh uchyteliv u Velykii Brytanii [Case Method in the System of Professional Training of Future Teachers in Great Britain] : dys. ...kand.ped.nauk : 13.00.04 / Kovaliova Svitlana Mykolaivna. – K., 2012. – 262 s.
2. Dolgorukov A. Metod case-study kak sovremenaia tekhnologiiia professional'no-orientirovanogo obucheniia [Case-Method as a Modern Technology of Professional Oriented Learning Process] / A. Dolgorukov. – Rezhym dostupu : http://www.vshu.ru/lections.php?tab_id=3&a=info&id=2600.

3. Levina M. M. Tekhnologii professiinoi pedagogichnoi osvity [Technologies in the Professional Teachers' Training] : [navch. posibnyk dlia stud. vyschyh ped. navchalnykh zakladiv] / M. M. Levina. – M. : Vydavnychiy tsentr "Akademiya", 2001. – 272 s.
4. Polat E. S. Novi pedagogichni i informatsiini tekhnologii v systemi osvity [New Pedagogical and Information Technologies in Education] / E. S. Polat. – M. : Akademiya, 1999. – 270 s.
5. Yagodnikova V. V. Keis-metod yak forma interaktyvnogo navchannia maibutnikh fakhivtsiv [Case Method as a Form of Interactive Training of Future Specialists] / V. V. Yagodnikova. – Rezhym dostupu : http://www.rusnauka.com/1_NIO_2008/Pedagogica/25496.doc.htm.
6. Schukina G. I. Pedagogicheskiie problemy poznatel'nogo interesa v pedagogike [Pedagogical Problems of Cognitive Interest in Pedagogy] / G. I. Schukina. – M. : Pedagogika, 1971. – 371 s.

Ковалёва С. М. Технология использования кейс-метода в профессиональной подготовке учителей в Украине.

В статье рассматривается технология кейс-метода в профессиональной подготовке преподавателей в Украине. Проанализированы основные компоненты этой технологии. Отмечается, что работа с кейсами в классе позволяет применять теоретические знания для решения практических задач, помогает развивать независимое мышление студентов, соединяя теорию с практикой. Работа с кейсами – это творческий вид деятельности и является определяющим фактором высокого уровня преподавания.

Ключевые слова: технология кейс-метода, учебный процесс, анализ ситуации, профессиональная подготовка учителей.

Kovaliova S. M. The Technology of Case-Method Using in the Professional Teachers' Training in Ukraine.

The paper deals with the technology of case-method in the professional teachers' training in Ukraine. Case method has proved to be quite popular with instructors of foreign languages. The case method is a teaching approach that envisages presenting the students with a case, making them act as a decision maker facing a particular problem. Applying cases covers a model of facilitating a discussion under which the students develop their skills of analyzing the situation, often through collaborative work, role playing, and intensive discussion, debate, and dialogue. Through such practice, students learn how to cope with the circumstances that will challenge them in the future in their lives. The emphasis is laid on the students' ability to reasoning and expressing ideas as well as on their capacity to structure the problem and workout a solution. Consideration is also given to the process as well as the substance of inquiry, and a case discussion which often ends with questions and conclusions. The basic components of this technology are analyzed. It is noted that the work with cases in the classroom allows applying the theoretical knowledge to solve practical problems, helps to develop students' independent thinking, linking theory with practice. The work with cases is creative and is a determiner of the high level of teaching.

Key words: technology of case-method, learning process, analysis of situation, professional teachers' training.